

HEEM

Helmonds

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmont

WINTER 2022
€ 3,25

55

**Mariahof op 't Hout
Klompemaking
gebroeders Van Bree**

colofon

HEEMKUNDEKRING HELMONT

Inlichtingen:
E: info@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer:
Pastoor van Leeuwenstraat 23,
5701 JS Helmond
T: 0492 - 330342

Website:
www.heemkundekringhelmont.nl

BESTUUR

Voorgitter: Ton Janssens
T: 0492 - 522925

Secretaris: Dorethé van Dijk
T: 0492 - 474745

Penningmeester: Frans 't Sas
T: 0492 - 520945

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt
T: 0492 - 554233

Bestuurslid: Thea van Stokkum

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement: € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
t.n.v. Heemkundekring Helmont

HELMONDS HEEM

Redactie: Jolanda Bakker, Marleen van Amstel-Smits,
Hans Vogels en Marinus van den Elsen

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé reclame-drukwerk
ISSN 1389-9937

Vergendkosten: binnenland 10 euro en buitenland
15 euro per jaar. Alleen voor leden die niet in de directe
omgeving van Helmond wonen.

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Berry Wijenen, Hans van de Laarschot, Gerard
Drukker, Koninklijke Bibliotheek van België, RHCe,
J. Reijdt, Marinus van den Elsen, Henk van Dijk, Tilburg
University, Museum Prinsenhof Delft, Rijksmuseum
Amsterdam, Hans Choufoer, Louis van der Werf,
Mario Coolen, Leon de Fost, Hans Vogels, familiearchief
Van Bree, Delpher, Wikipedia.

Omslag voorgijde: Klompenmakerij gebroeders Van Bree
geschilderd door Cor Bullings.
(Foto: familiearchief Van Bree)

Omslag achtergijde: Detail van het familiegraf Endtz
aan de Molenstraat. De vlinder staat symbool voor de
drie stadia die de menselijke ziel doorloopt: leven, dood
en wederopstanding (foto: Marinus van den Elsen)

INHOUD

Van de redactie 3

Van het bestuur 4

Boekennieuws 5

Korte berichten 6

Mariahof, de buitenplaats

van de familie Raymakers 21

Klompenmakerij gebroeders

Van Bree 27

Begunstigers 35

Van de redactie

Klommen zijn equivalent aan houten schoeisel. Ze evolueerden uit een sandaal met een houten zool die al in de tijd van de Romeinen werd gedragen. Ze worden gezien als een folklore die bescherming verdient, maar werden toch door de leren schoen verdrongen. Maar de klompenmaker heeft het bijtje er niet bij neergegooid. Het ambacht wordt nog steeds, op jaarmarkten en braderieën, onder de aandacht van het publiek gebracht. In Stiphout runden de gebroeders Tinus en Toon van Bree een elektrische machinale klompenmakerij. Ze gooiden er niet met hun klompen naar. De passie voor het vak en de liefde voor het product spatte er vanaf. Onder hun leiding werden velerlei soorten klompen gemaakt die van uiteenlopende decoraties werden voorzien en per geografisch gebied verschilden. Ze waren daardoor kenmerkend voor de streek waarin ze werden gedragen.

In oktober 1944 werden honderd-drieënveertig mannen uit Helenaveen naar Duitsland gedeporteerd, velen van hen kwamen nooit meer terug. De regio was al deels bevrijd, maar de bezetter sloeg toch nog genadeloos toe. Tijdens een kerkrazzia werd de groep opgepakt en naar Duitsland gedeporteerd, waar ze onder erbarmelijke omstandigheden zwaar werk moesten verrichten. Het was zo zwaar dat 26 van hen door uitputting overleden, verstoken van voedsel en enige medische hulp. Na thuiskomst konden de overlevenden hun emoties niet kwijt, hun leven was enkel gericht op reïntegratie. Tijdens een symposium kregen de slachtoffers en hun familie

de mogelijkheid hun ervaringen te vertellen en die met anderen te delen. Een plaquette met een herdenkingstekst herinnert nu aan de gebeurtenis.

Aan de Noord Parallelweg, nabij de overweg in Mierlo-Hout, staat sinds 1905 een statige villa. Het is Mariahof, een buitenverblijf dat de textielbaron Karel Raymakers liet bouwen, naar een ontwerp van de architect Piet Buskens. Maria Coppens, Karel's vrouw, is waarschijnlijk de naamgeefster van het huis. Het kavel was al lang in het bezit van de familie Raymakers, met dank aan grootvader Antonij Raymakers. Antonij was fabrikant, bankier en investeerder, en had fascinatie voor de landbouw. Hij bezat gronden in Mierlo, Bakel, Erp en Stiphout. Ook het landgoed Strijpsoord in Aarle-Rixtel bij kasteel Croy was familiebezit. Karel Raymakers maakte dus deel uit van een ondernemersfamilie. Zijn broze gezondheid zorgde ervoor dat hij zijn Kamerlidmaatschap in 1905 op moest zeggen. Mogelijk is dit de aanleiding geweest om een buitenverblijf te bouwen. Het is in ieder geval frappant dat de bouw binnen dezelfde tijdspanne viel. «

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 april 2022. Kopij kunt u tot 1 februari zenden aan ons vaste adres redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken te weigeren, in te korten of aan te passen.

Van het bestuur

Op 19 oktober waren we eindelijk weer in de gelegenheid om op een veilige manier met elkaar samen te komen in De Fonkel voor onze jaarvergadering. Eigenlijk zou deze in maart al plaats vinden in onze eigen vergaderruimte maar door corona moesten we de vergadering verplaatsen naar het najaar en naar het gemeenschapshuis. Het was een bijeenkomst met veel belangstelling van de leden in een gastvrije omgeving. Na de vergadering konden we nog genieten van twee videopresentaties, samengesteld door Koos Middelljans, over de Lucas Gassel stadswandeling en de leeuwentemmer Carlo Stevens.

Over deze laatste ging de tentoonstelling die enkele leden van de heemkundekring hebben georganiseerd in een leegstaand winkelpand in de Elzas Passage. Gedurende enkele weken vanaf 19 september tot 1 november konden bezoekers genieten van een kleurrijke expositie over het onstuimige leven van Carlo Stevens, zoon van slager Stevens

uit de Kerkstraat. Het publiek, wat in ruime mate kwam kijken, was heel enthousiast en enkelen lieten dat ook blijken door lid te worden van de heemkundekring. Het bestuur van de heemkundekring wil de organisatoren van de tentoonstelling dan ook hartelijk danken voor hun grote inzet.

Vanaf januari willen we weer lezingen en excursies gaan organiseren maar omdat de situatie, met betrekking tot de maatregelen rondom corona, onzeker blijft kunnen we op dit moment nog niet zeggen of en wanneer deze zullen plaats vinden. Zodra we iets weten zullen wij dit bekend maken op de website of via een nieuwsbrief. De heemkamer blijft geopend en is op afspraak te bezoeken. Het bestuur hoopt dat 2022 voor ons allemaal een jaar wordt waarop corona steeds meer naar de achtergrond verdwijnt en we weer volop van nieuwe activiteiten kunnen gaan genieten. Wij wensen u mooie feestdagen en een goed nieuwjaar. «

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden.

's Middags van 14.00 tot 16.00 uur en elke tweede dinsdagavond van de maand van 19.00 tot 21.00 uur, is de heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop. Mocht u de heemkamer willen bezoeken gelieve een afspraak te maken via info@heemkundekringhelmont.nl of via de secretaris. «

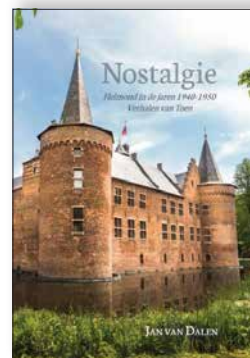
Boekennieuws

Een familie van ondernemers

Paul Vlemmings

In dit boek beschrijft Paul Vlemmings, samen met Piet, Monique en Lambert van der Meulen, het verhaal van de ondernemende familie Van der Meulen-Ansems. Het is een geschiedenis van ijzerwaren, kachels, fornuizen. Van fietsen, motoren en automobielen, aanhangers, etcetera... Het boek is te koop bij de boekhandels De Ganzenvuur en Van Piere Prijs € 39,95

Nostalgie, Helmond in de jaren 1940-1950, Verhalen van toen

Jan van Dalen

Jan van Dalen schrijft in een eenvoudige en gemakkelijk leesbare stijl, maar

de opgetekende verhalen zijn niet aan zijn fantasie ontsproten. Naar zijn zeggen ontbreekt het hem daarvoor aan fantasie. De vertelsels zijn zonder uitzondering gebaseerd op persoonlijke belevenissen uit zijn jeugd in Helmond. Humor, ernst en zelfspot wisselen elkaar af. Voor oudere lezers zullen het herkenbare gebeurtenissen en situaties zijn. Voor jeugdigen is het een inzicht in hoe anders het leven vroeger was. Een tijd die nu nauwelijks voorstelbaar is. Verkrijgbaar bij boekscout.nl en [boekhandel De Ganzenvuur](http://boekhandel.deganzenvuur.nl) ISBN 978-94-643-17961 Prijs € 18,99

Sociëteit gezelligheid, Herensociëteit anno 1871

Erica Kampers, Anja Donkers en Jan Martens

In dit jubileumboekje wordt een overzicht gegeven van de Helmondse Sociëteit Gezelligheid vanaf de oprichting d.d. 13 september 1871 tot aan het 150-jarige jubileum in september 2021. Hierbij werd het predicaat Koninklijke Erepennen ontvangen. Er wordt stilgestaan bij specifieke momenten in deze periode en getracht het een en ander op een kernachtige manier te vertellen. Het boek is te koop via: hans24mulder@gmail.com Prijs € 5,00

Kerkenrazzia in Helenaveen door Berry Wijnen

Duitse razzia's waren tijdens de Tweede Wereldoorlog georganiseerde opsporingen en klopjachten op particulieren, of groepen zoals joden, Roma en Sinti. Terwijl een deel van Zuid-Nederland al was bevrijd, werden op zondag 8 oktober 1944 vijftig dorpen in Noord en Midden Limburg, gelegen tussen het Kanaal Wessem-Nederweert, de Noordervaart en de Maas, getroffen door een Duitse invasie. De bezetter verstoorde onder andere kerkdiensten op zoek naar arbeidskrachten voor de Arbeitseinsatz, een gedwongen werkverschaffing. Helenaveen was het enige dorp in Brabant dat werd getroffen.

De meesten werden opgepakt bij het verlaten van de kerkdienst, anderen werden thuis van hun bed gelicht. Drieduizend mannen werden gevangengenomen, honderdtwintig keerden nooit meer terug. Helenaveen werd hard getroffen, 143 jongens en vaders van gezinnen, werden afgevoerd. Ze werden

bij Mariapeel door soldaten met herdershonden bijeengedreven, lopend naar Venlo gevoerd en in goederenwagens zonder enige faciliteit naar Duitsland getransporteerd. De gedeporteerden werden tewerkgesteld bij de Reichswerke van Hermann Göring, waar ze onder barbaarse omstandigheden arbeid moesten verrichten. Het werk was zo uitputtend, dat 26 van hen door verzwakking, te kort aan voedsel en verstoken van enige medische hulp, overleden.

In 2004 werd de razzia herdacht. Een commissie had getracht het leed van zowel de weggevoerden als de achterblijvers te doorzien, omdat op hun ontberingen een taboe leek te rusten. Zij konden hun ervaringen met niemand delen. Men vroeg zich het waarom van hun gedragingen af, maar niemand kreeg ooit een objectief antwoord. Na de bevrijding en hun terugkeer, was er nauwelijks begrip voor ze geweest. Hun leven was enkel gericht op reïntegratie. Niet achterom kijken, maar vooruit. Zij verborgen hun verdriet, maar ook gemaskeerd verdriet laat zijn sporen na. Die stemming trachtte men in Helenaveen te verbeteren. De commissie consulteerde

Plaquette ter herinnering (Foto Berry Wijnen)

Heemkundekring H.N. Ouwering, met als doel om samen tot een symposium te komen, teneinde het doorstane leed een plaats te geven. De gemeente Deurne ondersteunde de gedachtenis.

Het symposium werd gehouden bij het Beheercentrum Mariapeel. Daar kregen de slachtoffers en achtergeblevenen eindelijk de gelegenheid hun verhalen te vertellen en die met anderen te delen. De Deurnenaar Jo Mooren, destijds in Horst opgepakt, vertelde dat hij bij al zijn ontberingen toch ook enig geluk had gekend. Hij was tewerkgesteld op een boerderij waar honger en ellende aan hem voorbij gingen. Zijn bed was prima en aan voedsel ontbrak hem niets. De familie was blij als hij 's avonds onder de mensen bleef. Anderen, zoals Jac Mestrom en Arie Crommentuyn, leden een bitter bestaan. Zij waren gedetacheerd in een suikerraffinaderij en een staalbedrijf in Watenstedt. Dagelijks moesten ze een uur lopen om die bedrijven te bereiken. Na een werkdag van twaalf uur keerden ze naar hun barakken terug met een etensbon als enige verdienste in de hand.

De dwangarbeiders genoten nauwelijks bescherming. Ze werden afgemat, uitgehongerd en constant aan bombardementen van de geallieerden blootgesteld. Ze sliepen in een van luizen vergeven barak en werden aan hun lot overgelaten. Dag en nacht werden ze bewaakt door sadistische soldaten die hun mensonterend behandelden. Wie ziek werd kon niet op gunsten rekenen: 'Keine Arbeit, Kein Essen'. Wie niet kon werken kreeg

geen eten en takelde steeds verder af. Was je te zwak dan kon je niet overleven. Gerard Sonnemans vertelde hoe hij eens werd gewekt met een pistool in zijn nek. Met zijn broer Theo was hij tewerkgesteld in Watenstedt. Ze wisten echter te vluchten. Ze bereikten de suikerraffinaderij, waar ze door Nederlandse lotgenoten verborgen werden gehouden. Daarop kwamen ze terecht bij een bloemenkweker, waar ze de winter doorbrachten. Op 10 april werden ze bevrijd door de Amerikanen en na een aantal weken met hun familie herenigd.

Veel gedupeerden koesterden geen warme gevoelens bij hun terugkeer naar het vaderland. Door de Nederlandse douaniers werd gesuggereerd dat zij geen dwangarbeiders waren maar vrijwilligers. De mannen waren ziek en uitgemergeld, maar werden niet opgevangen. Het zou nog vele jaren duren voordat ze in eer en goede naam werden gerehabiliteerd. Bij de herdenking, in het hart van de Peel op de hoek van de Koolweg en de Mariapeel, werd een herdenkingsplaquette onthuld. In gestileerde vorm geeft die de gemeenschap tussen Maas en Peel weer, die door de mannenroof ontwricht werd. De Helenaveense smid Thijs van de Manakker gebruikte spoorrails, waarover de jongens en mannen naar Duitsland werden gedeporteerd. Ze ondersteunen de plaquette met een herdenkingstekst over de droevige gebeurtenis. «

Bronnen:

- Eindhovens dagblad
- Weekblad voor Deurne
- Heemkundekring H.N. Ouwering

Binderse nonnen overvallen hoeve De Bottel in Deurne

door Hans van de Laarschot

Op de laatste dag van februari 1534 staan twee adellijke nonnen van het Helmondse klooster Binderen tegenover de Deurnese schepenen Anthonis Rutten en Meeus van den Wasberch. Het zijn Feminna Zoermonts en Cornelia [van] Malsen. Hun 'wagengknecht' Goyart van Elderen is er ook bij. De kloosterlingen laten de schepenen vastleggen wat ze vanwege het klooster en hun abdis gedaan hebben op de 'Byndersche hoeve' in Deurne. We weten dat dat hoeve De Grote Bottel was.¹

Feminna en Cornelia vertellen de twee Deurnese schepenen dat zij genoodzaakt waren om op die hoeve zelf het koren te halen. De 'laten', die het klooster op de hoeve aan het werk had, waren het er niet mee eens en hadden hen niet geholpen. Ze hadden daarom zelf de zolders open moeten maken en het koren moeten dragen. Tot zover de verklaring.²

Een eigenaardige actie van de nonnen, die echter gezien moet worden in het licht van de gebeurtenissen die zich al enkele jaren voor 1534 afspeelden op het klooster in Helmond. De kloosterlingen waren in opstand gekomen tegen de strengere regels die de kerkelijke overheid op Binderen wilde (her)invoeren. Enkele jaren duurde die kwestie tot op

De Bottel in Deurne behoorde tot de oude kerngoederen van de abdij van Binderen. Deze foto werd gemaakt in 1963. Tegenwoordig herinneren alleen de straatnamen 'Grote Bottel' en 'Binderendreef' aan de historische relatie met de Helmondse abdij. (foto: Gerard Drukker)

De 21 adellijke nonnen die de abdij van Binderen moesten verlaten werden opgevolgd door 12 zusters van de Cisterciënzerinnen-abdij 's-Hertogendal (Valduc). Zij waren wél bereid zich aan de strengere regels te onderwerpen. (Afbeelding uit: 'Jan van Boendale, Brabantsche Yeesten', Koninklijke Bibliotheek van België, uurl.kbr.be/1065581)

10 juli 1533 een oplossing gevonden werd. De onwillige abdis en haar twintig medezusters zouden Binderen verlaten. In ruil daarvoor werd ieder van hen een levenslang pensioen toegezegd door landvoogdes Maria van Hongarije. Tot die twintig medezusters horen Feminna Zoermonts en Cornelia [van] Malsen. De pensioenregeling werd pas een jaar later, op 10 juli 1534, opgesteld.³ Volgens deze regeling zou iedere non jaarlijks het aanzienlijke bedrag van 36 rijngulden ontvangen. De gewezen abdis, Agnes van Amelrode, ontving jaarlijks maar liefst 100 rijngulden.

Het is goed mogelijk, dat de opstandige nonnen met het weghalen van het koren van de kloosterhoeve op De Grote Bottel hier een voorschot op hebben

genomen, mede om druk uit te oefenen dat die regeling eindelijk eens op papier gezet zou worden. Het optreden in de schepenbank van Deurne moest hun overval legaliseren, maar meer nog wilden ze vermoedelijk de 'laten' op de hoeve in bescherming nemen. Door de verklaring dat die het niet met het weghalen van het koren eens waren en de nonnen en hun wagengknecht niet hielpen, konden de hoevenaars van De Grote Bottel hierop niet aangesproken worden. «

Noten

- 1 Theo Meulendijks en Egbert Wijnen. *De geschiedenis van Binderen en haar bewoners*. Helmond, 2018, p. 190-191.
- 2 RHCE, 13183, schepenbank Deurne, inv.nr. 71, blad 129v.
- 3 Idem noot 1, p. 15-19.

Boerderij De Hulsbosch bestaat niet meer

De historische stadsboerderij 'De Hulsbosch' aan de Mierloseweg is niet meer. Op de vrijgekomen locatie moet een appartementencomplex verrijzen. Tegen het bouwplan werd door omwonenden bezwaar gemaakt. Met name de bewoners van de Oranjelaan waren bevreesd dat ze een (te) hoog gebouw in hun achtertuinen zouden krijgen.

Helmond kende enkele boerderijen die wegens de groei van de stad, min of meer in de woonkernen kwamen te liggen. De meesten hebben de laatste decennia het loodje gelegd om de bouw van huizen mogelijk te maken. Aan

de Helmondselaan werd een boerderij door woningen vervangen en aan de Uithoornseweg verrees, ten koste van een oude hoeve, het wijkje Zangershof. Ook de boerderijen aan de Lucas Gasselstraat en de Bakelsedijk werden ontmanteld.

De Mierloseweg gezien vanuit de richting Steenweg. Rechts de boerderij van Joosten genaamd 'De Hulsbosch'. Daarvoor lopen de tramrails van de tram naar Mierlo, Geldrop en Eindhoven. De pand was een zogenaamde kortgevelboerderij, daarbij zit de voordeur aan de korte zijde van de boerderij. Aan de rechterzijde van de voorgevel bevond zich nog een latere uitbouw. Hiermee behoort de boerderij tot het vrij zeldzame hoekgevel-type. De voordeur en de luiken zijn voorzien van een rood-wit zandloper motief. Ten teken dat het hier gaat om een pachtboerderij van de familie Wesselman. (Fotograaf J. Reijdt, RHCe)

Op de foto is de afbraak van De Hulsbosch in volle gang. De fraaie gevelsteen (zie volgende pagina) is al voorzichtig geborgen door het slopersbedrijf. Ook de muurankers met de cijfers '1912' in art nouveau-stijl zijn bewaard gebleven. (Foto: Marinus van den Elsen)

Van de nu gesloopte boerderij 'De Hulsbosch' vermeldden de muurankers het bouwjaar 1912, maar het pand had een veel langere historie. De schriftelijke bronnen gaan terug tot 1644. Een zekere Jan Janssen is dan eigenaar van de Hulsbosch, een *huis en hofstadt* aan de *Veesche pad*. Op 15 september 1703 verkochten Geertruijt van Hooff en Albertus Kets het eerst ontstane Hulsbosch, aan Albert Joseph Graaf van Arberg Heer van Helmond. Het bleef in de familie totdat de heerlijkheid Helmond werd verkocht aan Carel Frederik Wesselman. Op 22 februari 1803 verpachtte Wesselman het onroerend goed, dat toen werd bewoond door Johan van Stiphout, aan Johannes Meulendijks. Tot de overeenkomst

behoorden ook de akkerlanden aan de *'Eijke Dreef'* en de *'Veesakkers'*. Voor het huis en erf betaalde Meulendijks per jaar 109 gulden aan huur. De eerste betaling werd voldaan in 1804. Voor het gebruik van de akkers leverde hij jaarlijks 56 vaten rogge op Lichtmisdag en evenzo veel gerst in januari. Tevens bezorgde hij ieder jaar een kar turf ten nutte van de huisheer.

In 1832 bij de totstandkoming van het kadaster, het openbare register waarin alle onroerende zaken in Nederland staan vermeld, stond het huis nog altijd op naam van Carel Frederik Wesselman. Het werd toen aangeduid als gelegen zijnde in het gebied Binnendongen. In 1906 werd een deel

De mooie gevelsteen keert hopelijk terug in de nieuwbouw. (Foto: Marinus van den Elsen)

van het erf verkocht voor de aanleg van de tramlijn die van Helmond, via Mierlo en Geldrop, naar Eindhoven leidde. In 1912 werd aan de westzijde van de boerderij, die werd omschreven als 'huis met schuur, stal, bakhuis en erf' het onderhavige Hulsbosch gebouwd. Het oude pand werd gesloopt om de bouw van huizen aan de Oranjelaan mogelijk te maken. In het dienstjaar 1923 maakt het kadaster gewag van de verkoop van de boerderij aan Maria van Rooij, weduwe van Johannes Joosten. Later komt de hoeve in eigendom van haar zoon Martinus, die gehuwd was met Christina Schouten. Zij bewoonden De Hulsbosch met hun negen kinderen.

Enkele jaren geleden ontstond er onrust over de voorgenomen afbraak van De Hulsbosch. Er was een sloopvergunning aangevraagd voor zowel het historische pand als enkele aanpalende huisjes. Samen zouden ze moeten wijken voor een appartementencomplex. Er werd een actiecomité gevormd met als doelstelling het historische pand

te behouden. De tegenstand ontstond omdat bewoners van de Oranjelaan geen groot gebouw achter hun tuinen wilden zien verschijnen.

De boerderij was echter betrokken bij het Monumenten Inventarisatie Project (MIP), een beschrijving van curieuze panden in de stad Helmond. De Hulsbosch stond weliswaar niet op de gemeentelijke monumentenlijst, maar werd wel van belang geacht. Bovendien was het bouwwerk nog in goede staat, al kon het wel enig onderhoud gebruiken. Een bouwplan moest in de omgeving passen en aan enige voorwaarden voldoen. In ieder geval werden toen appartementen, bedrijven of kantoren, niet toegestaan. Niettemin komt er toch een wooncomplex met 34 appartementen in vier woonlagen. Sinds 2016 is er gewerkt aan dat plan, waarvoor het bestemmingsplan moest worden aangepast. De oplevering staat gepland voor medio 2022. Stadsontwikkeling is niet te stoppen. Zou het nieuwe gebouw 'De Hulsbosch' gaan heten? «

Borstbeeld Lucas Gassel onthuld

De beelden van de Helmondse componisten Matthijs Vermeulen en Alphonse Stallaert hebben gezelschap gekregen van de landschapsschilder en plaatsgenoot Lucas Gassel. Met de plaatsing van de buste is de kunstenaar letterlijk op een voetstuk geplaatst. Gassel staat nu in het oog springend, aan de rand van het fraaie Burgemeester Geukerspark.

De beeltenis van Lucas Gassel, die leefde in de zestiende eeuw, is van de hand van Trudie Broos uit Sint-Oedenrode, die ook de bustes van de beide componisten vervaardigde. Op 16 oktober werd het kunstwerk onthuld door burgemeester Blanksma. Zij vertelde dat het College van Burgemeester en Wethouders het beeld

heeft aanvaard en dat het is opgenomen in de kunstcollectie van de stad.

Om de landschapsschilder blijvend te gedenken is de 'Stichting Lucas Gassel' in het leven geroepen. Het Genootschap stelt zich ten doel de naam en het werk van *Lucas Gassel van Helmont* in de stad, maar ook erbuiten, actueel te houden. «

Foto: Henk van Dijk

Erfgoed van Johanna (Anna) Maria Tromp

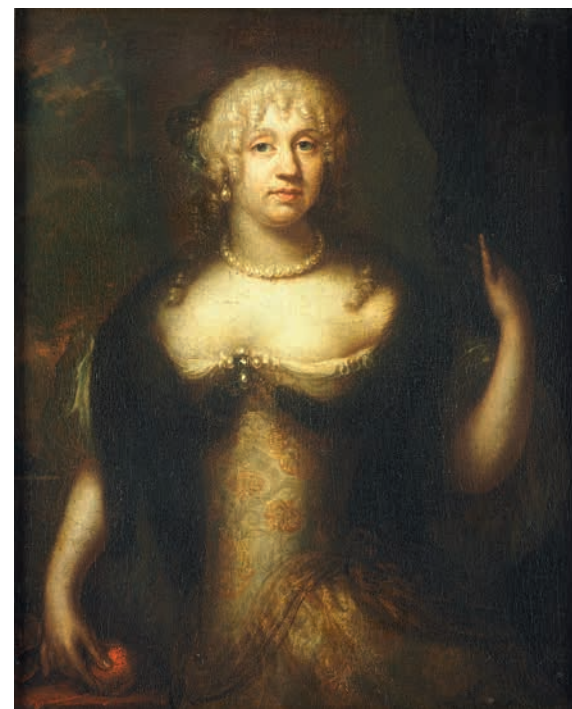
Enkele mensen zijn betekenisvol geweest in de geschiedenis van Helmond. Een van hen is Johanna (Anna) Maria Tromp. Anna Maria, dochter van admiraal Maarten Harpertzoon Tromp, zag het levenslicht op 9 september 1644. Ze huwde rond 1681 met ridder-baronet Cornelis Gans, heer van Nuland Bommenede en Blois en president-schepen van de stad 's-Hertogenbosch. Het echtpaar bewoonde het Huis te Binderen in Helmond.

Maarten Harpertzoon Tromp was drie keer getrouwd. Eerstens met Dina de Haes, daarna met Alida Arckenbout en laatstelijk met Cornelea Teding van

Berckhout. Uit deze drie huwelijken werden elf kinderen geboren. De meeste bekendheid genoot Cornelis Tromp, zoon uit het eerste huwelijk. Hij werd tot

Het Huis te Binderen, aquarel van Van der Mandere, 1763. (Tilburg University, Brabant Col.)

Portret van Anna Maria Tromp, schilder onbekend. De aanleiding voor dit schilderij is vermoedelijk haar huwelijk met Cornelis Gans in 1681. De appel in haar rechterhand is een oud liefdessymbool en staat voor liefde, passie, onsterfelijkheid en vruchtbaarheid. (Collectie Museum Prinsenhof Delft)

'viercant schilderij van de familie Tromp'. In het eetvertrek hing een afbeelding van 'den admiraal Cornelis Tromp' en in een van de suites een tafereel van Tromps 'laetste eghemalinne Cornelia Teding van Berckhout'. Anna Maria had een buitengewoon goed gevoel voor kunst. Naast de vele schilderijen bestond het interieur uit een

luitenant, daarna tot schout-bij-nacht en voorts tot admiraal benoemd. Een dochter uit het derde huwelijk, Johanna (Anna) Maria Tromp, bewoonde het Huis te Binderen in Helmond.

Maarten Harpertzoon Tromp en zijn zoon Cornelis, worden beschouwd als helden van de zee. Beiden werden benoemd tot admiraal, de hoogste rang die bij de Nederlandse vloot te behalen viel. De gezaghebbers werden vaak geportretteerd. Een aantal van die portretten hebben de muren van het Huis te Binderen gesierd. In een slaapvertrek hing een doek dat werd omschreven als zijnde 'den oude admiraal Tromp met cort hair'. De grote zaal was getooid met een

schare wandtapijten, kostbaar meubilair en een indrukwekkende bibliotheek.

Anna Maria Tromp overleed op 7 januari 1717. Haar erfgenamen waren Nicolaas Kivit, kapitein van de admiraliteit op de Maas, ridder baronnet Cornelis Speelman en Frederik Yvoy, generaal-majoor en commandant van 's-Hertogenbosch, die was gehuwd met Johanna Alida van der Horst. Bij leven had ze Caspar van Kinschot, president-schepen van Delft en generaal-majoor Frederik Thomas Yvoy, tot executeurs testamentair van haar laatste wil benoemd. Van haar nalatenis werd door de Helmondse notaris De Cort, een boedelbeschrijving opgemaakt. Het erfgoed bestond uit een grote hoeveelheid

aan haar vader gerelateerde objecten. Het betrof in hoofdzaak geschilderde familieportretten. Maar het Huis te Binderen was ook rijk aan exquise wandtapijten, met onder andere een afbeelding van de Israëliische koning Achab, maar ook met landschappen en (exotische) vogels.

De inventarislijst bevatte portretten van de familie Berckhout, admiraal Tromp en Cornelis Speelman. Het schilderij dat omschreven werd als zijnde 'den oude admiraal Tromp met cort hair'. Het 'viercant schilderij van de familie Tromp' en een ovaal doek met Johanna Alida van de Horst, gehuwd mevrouw Yvoy. Dan waren er doeken van dochter Van Tulden, Maarten Herbertse Tromp, predikant Esaias Clement, de abdis van 't Stigt Humph tot Deventer en van de dames Persijn, Bergagnie en Margareta

Martina Tromp. Noemenswaardig zijn ook: Een 'gouden medailje aen een ringh', een 'rijm tot loff aen den admiraal Tromp', een 'zilvere wessele van den ouden admiraal Tromp', papieren 'raeckende de vereeringh van de Staet aen den admiraal Tromp', een brief van 'den Conink van Vranckrijk en van Cardinael Riseljeu', het testament van vrouwe Cornelia Teding van Berckhout, 'onderteyckent op den 15 July 1675' en 'een model van de tombe van den admiraal Tromp, van eijcke hout'.

De erfstukken vonden hun weg naar de onderscheidene erfgenamen. Mogelijk zijn ze nog steeds in die families, al kunnen er ook stukken aan collecties van de Nederlandse musea zijn toegevoegd. «

Bronnen:

- Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis, Taal en Letterkunde.
- De geschiedenis van Binderen en haar bewoners, Theo Meulendijks en Egbert Wijnen

Ontwerp voor de graftombe van Maarten Harpertszoon Tromp. Deze stond destijds in de grote zaal van Binderen. (Rijksmuseum Amsterdam)

Gedenksteen Gaviolizaal krijgt een nieuwe plek

Een 130 jaar oude gevelsteen die werd aangetroffen in een zijmuur van de gesloopte Gaviolizaal is bewaard gebleven. Voor de historische steen wordt een nieuwe plek in de omgeving gezocht. Het gaat om een gedenkteken van de stoombontweverij Francois Huijsmans & Zonen, die zijn zonen Johan en Frans Huijsmans in 1890 in bedrijf stelden, naast het herenhuis aan de Waardstraat, het hedendaagse Huize De Waard. De fabriek is maar korte tijd in bedrijf geweest.

Het gebouw van de voormalige weverij wisselde in 1904 via een openbare verkoop van eigenaar. Op een dag in april gingen de fabriek, het terrein, de machines en gereedschappen onder de hamer. De veiling vond plaats bij 'Koffiehuis De Nieuwe Beurs' aan de Markt in Helmond en stond onder leiding van notaris August Sassen.

In de loop der tijd heeft het pand aan de Torenstraat meerdere functies gehad. Lange tijd was er Van Stekelenburgs Groothandel, bekend als de VêGé centrale, gevestigd voordat deze verkaste naar de Churchilllaan. Daarna heeft het gebouw onder andere dienst gedaan als brandweerkazerne en onder de aansprekende naam Gaviolizaal

als Draaiorgelmuseum. De gedenksteen werd in een zijmuur van de zaal aangetroffen.

De slopers van de muziekhall hebben de steen uit de muur gehaald en veiliggesteld. Hij ligt nu veilig opgeborgen op de gemeentewerf. "We willen kijken of de steen ergens een plek kan krijgen in de nieuwe wijk, of in de omgeving van de locatie waar Huijsmans ooit stond, dan blijft de referentie naar het verleden zichtbaar", aldus een woordvoerder van de gemeente. «

Foto: Henk van Dijk

Expositie en boek Carlo Stevens

Op zondag 19 september werd het boek 'Carlo Stevens, avonturier, waaghals en levensgenieter' van Jolanda Bakker officieel gepresenteerd. Dat gebeurde bij de opening van de tentoonstelling in de Elzas Passage in het bijzijn van Tobey Stevens, zoon van de Helmondse leeuwentemmer, en zijn familie.

De expositie, geïnitieerd door Joost Niessen, kwam tot stand met medewerking van vrijwilligers van Heemkundekring Helmont, stadsarcheoloog Theo de Jong, Gemeente Helmond, Belangenvereniging Elzas Passage, Kindercircus Jacona en particulieren.

Bezoekers uit binnen- en buitenland reisden speciaal af naar Helmond om de tentoonstelling te bezoeken. Niet alleen de regionale, maar ook de landelijke pers gaf aandacht aan deze expositie, die tot 1 november 2021 te zien was.

Ton Janssens, voorzitter van Heemkundekring Helmont, overhandigde het nieuwe boek aan Tobey Stevens. (Foto: Louis van der Werf)

Materialen en maquettes, beschikbaar gesteld door het Erfgoedhuis Eindhoven, gaven uitleg over de historie de leerlooierijen in Helmond en het pand de 'Vleeschhouwerij' in de Kerkstraat. Blikvanger was de levensechte leeuw en de 'antieke' motor, die veel voorbijgangers 'naar binnen trok'. De filmcompilatie gemaakt door Koos Middeljans gaf een overzicht van het leven van Carlo Stevens.

Vanuit Helmondse publiek werd enthousiast gereageerd. Menigeen herinnerde zich Karel/Carlo Stevens en voegde anekdotes toe aan het bekende verhaal.

Zo zou de leeuwentemmer met zijn leeuwen woonachtig zijn geweest aan de Couwenberg in Aarle-Rixtel. Ook de leeuwenvellen van de in 1939 afgeschoten leeuwen kwamen boven water. Deze huiden werden verkocht aan Piet de Wit. Tot Karels menagerie in de Molenstraat behoorde ook een wolfsjong, die hij samen met de leeuwenwelpjes dresseerde in de woonkamer. Helmonders beschrijven hem als 'een intens goede man met het hart op de juiste plaats, eenzaam en arm gestorven'. Met recht heeft deze expositie gestalte gegeven aan zijn leven en hem het eerbetoon gegeven, dat hij verdiende. «

Impressie van de opening van de expositie over Carlo Stevens. (Foto's: Hans Choufoer en Louis van der Werf)

Helmond heeft jouw kennis nodig

Fotograaf Jozef van den Broek (1943-2019) legde in de periode van 1965 tot 1985 Helmond en omgeving vast met zijn camera. Hij maakte bijna een miljoen foto's die samen een beeld geven van die tijd. De fotocollectie is overgedragen aan het Regionaal Historisch Centrum en wordt digitaal toegankelijk gemaakt voor het publiek: een impuls aan het Helmonds historisch erfgoed. Het toegankelijk maken wordt mogelijk gemaakt door de gemeente Helmond, het Helmondse erfgoedveld en het RHCe. De laatste stap in het proces is om de foto's van een beschrijving te voorzien. En daarvoor is de hulp van (oud)Helmonders en (oud)streekgenoten nodig.

Eerder dit jaar hebben studenten zo'n 932.500 negatieven van de collectie Van den Broek doorlopen om tot een interessante en afwisselende selectie te komen, die onder andere reportages van bruidsparen, diverse gemeenten, sport- en culturele verenigingen, ondernemers en opdrachten voor de regionale pers bevat. Tot deze eindselectie behoren zo'n 12.000 negatiefvellen. Vanaf woensdag 27 oktober staan deze fotoreportages een halfjaar op het crowdsourcing-platform VeleHanden.

Dit platform is door Bureau Picturae uit Heerhugowaard ontwikkeld om met behulp van het publiek erfgoedcollecties toegankelijk te maken. Iedereen kan zich aanmelden als vrijwilliger en vanaf zijn of haar eigen computer, op een tijdstip dat hen uitkomt, met het project aan de slag gaan. De reportages worden telkens door twee personen afzonderlijk beschreven om tot een zo goed mogelijk eind-

resultaat te komen. Per beschreven foto ontvangen vrijwilligers punten, waarmee bijvoorbeeld een rondleiding kan worden verdiend. Na de afronding van het project komen alle foto's met de verkregen beschrijvingen voor het publiek beschikbaar op de website van het RHCe. Heb jij belangstelling, weet jij veel over Helmond en/of omgeving en wil je meehelpen? Ga dan naar www.velehanden.nl en doe mee! «

Mariahof

De buitenplaats van de familie Raymakers

door *Marinus van den Elsen*

De fotoalbums van de familie Coovels geven ons een intiem inblikje in het privéleven van deze welgestelde katholieke fabrikantenfamilie uit Helmond. We zien onder ander hoe zij hun vrije tijd doorbrengen in het Coovelsbos in Mierlo-Hout met vrienden en kennissen. De albums bevinden zich in de collectie van het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven en zijn in te zien via hun beeldbank. Eén bijzondere foto brengt ons weer op het spoor van een ándere bekende Helmondse familie; de familie Raymakers.

Op de foto van rond 1910 zien we negen jongedames uit drie vooraanstaande Helmondse fabrikantenfamilies. Het is een zomers tafereel, ze zitten lekker buiten aan een rijkelijk gedekte tafel en zijn allemaal in het wit gekleed. Van links naar rechts zien we Paula Coovels, Maria Coovels, Anna Bogaers, Jo Bogaers, Mia Raymakers, Agnes Bogaers, Jo Coovels, Mia Bogaers en Anneke Raymakers.

Twee van de juffrouwen zijn dochters van Karel en Maria Raymakers-Coppens. Karel en Maria trouwen op 17 oktober 1881 in 's-Hertogenbosch en krijgen samen zes kinderen. Naast Mia (1883 - ?) en Anneke (1885 - 1922), zijn dat Willem (1888 - 1927), Dora (1891 - ?) en Joke (1894 - 1925). Hun oudste dochter Thea overlijdt al in haar eerste levensjaar. Op de foto zit Mia pontificaal in het midden,

zij zou later intreden bij de zusters Ursulinen in Maastricht en ging daarna als zuster Carola door het leven.

Mariahof als buitenplaats

Het huis links op de achtergrond verradt de lokatie waar de foto werd gemaakt. Het is de buitenplaats Mariahof van de familie Raymakers. Karel Raymakers laat het huis bouwen als buitenverblijf in 1905. Zijn vrouw, Maria Coppens, is waarschijnlijk de naamgeefster van Mariahof. Dat is overigens niet zo'n unieke naam, want in bijna iedere gemeente is wel een 'Mariahof' te vinden. Ook in Helmond lag er een, namelijk in het Geremt aan de Vlierdenseweg.

Het grondstuk aan het spoor, vlak bij de overweg in Mierlo-Hout, was waarschijnlijk al lange tijd in het bezit van de familie Raymakers. Dat was te

Jongedames van stand in de tuin van Mariahof op 't Hout. Let ook op het tafelkleed; een fraai Raymakers fabrikaat met Jugendstil-dessin. (Foto RHCe 180342).

danken aan de opa van Karel; Antonij (1777-1866). Deze ontplooid, naast de textielabriek, ook andere activiteiten. Zo was hij ook een soort bankier en investeerder, tevens interesseerde hij zich voor landbouw. Antonij Raymakers leende bijvoorbeeld voor duizenden guldens uit aan middenstanders en boeren in Helmond en omgeving. En hij bezat gronden in onder andere Mierlo, Bakel en Erp. Tevens exploiteerde hij de boerderij De Heibloem in Stiphout. Ook het landgoed Strijpsoord in Aarle-Rixtel bij kasteel Croy was familiebezit. Uit dit alles blijkt dat Karel Raymakers uit een echte ondernemersfamilie stamt. Ook Karel had, net als zijn opa, andere interesses. Zo zette hij zich, op het politieke vlak, in voor de rooms-katholieken. Meer hierover is na te lezen in de kadertekst.

Zijn kwakkelende gezondheid zorgde ervoor dat hij zijn Kamerlidmaatschap in 1905 op moest zeggen. Of dit ook de aanleiding is geweest om een buitenverblijf te bouwen, blijft gissen. Wel is het opvallend dat het binnen dezelfde tijdspanne valt.

Toparchitect en tuinontwerper

Architect Piet Buskens wordt in 1905 verzocht een ontwerp te maken voor het buitenhuis. Buskens heeft in Nijmegen een architectenbureau. Het ontwerp voor Mariahof valt blijkbaar in goede aarde, want daarna krijgt hij nóg twee opdrachten in het Helmondse. Te weten; het fraaie herenhuis van Van Thiel op de Markt (nu ANWB) en sociëteit Burgerlust ofwel De Korenbeurs ook op de Markt. Dit laatste pand lag ongeveer op de plek

waar nu Hotel Lambert is. De ontwerpen van Piet Buskens vertonen in die tijd (kort na 1900) de typische zwiervormen. Al heeft de villa van Van Thiel op de Markt een wat zakelijker uiterlijk gekregen.

Meest kenmerkend element bij Mariahof op 't Hout is het grote ronde raam op de eerste verdieping. De muren van de gevel zijn voorzien van wit pleisterwerk, dat wordt afgekaderd door metselwerk van rode steen. De bovenlichten in de serre en het grote raam op de benedenverdieping hebben Jugendstil glas-in-loodramen. Het geheel geeft een lichte, heldere uitstraling en mag een zeer geslaagd ontwerp uit de Jugendstilperiode genoemd worden.

Op een topografische kaart van ± 1910 wordt Mariahof duidelijk aangegeven. Ondanks de ligging aan de spoorlijn was het er in die tijd erg rustig, want er passeerden maar een handvol treinen per dag.

Maatschappelijke activiteiten van Karel en Maria Raymakers-Coppens

Karel Raymakers heeft, naast zijn directeurschap van de firma J.A. Raymakers & Co. en van G.W. Kaulen & Co, ook politieke ambities. Hij wordt in 1883 lid van de gemeenteraad en in 1887 lid Provinciale Staten. Van 1901 tot 1905 is hij Tweede Kamerlid. Daarna doet hij op eigen verzoek een stapje terug en is hij van 1907 tot 1911 lid van de Eerste Kamer. Opvallend is dat hij noch in Tweede noch in Eerste Kamer ooit het woord heeft gevoerd. Daarnaast was hij plaatsvervangend voorzitter van de Kamer van Koophandel in Helmond en lid van de commissie van toezicht op de burgeravondschool en de gemeentetekenschool te Helmond. Tot slot was hij officier in de orde van Oranje-Nassau en werd in de binnenstad van Helmond een straat naar hem vernoemd.

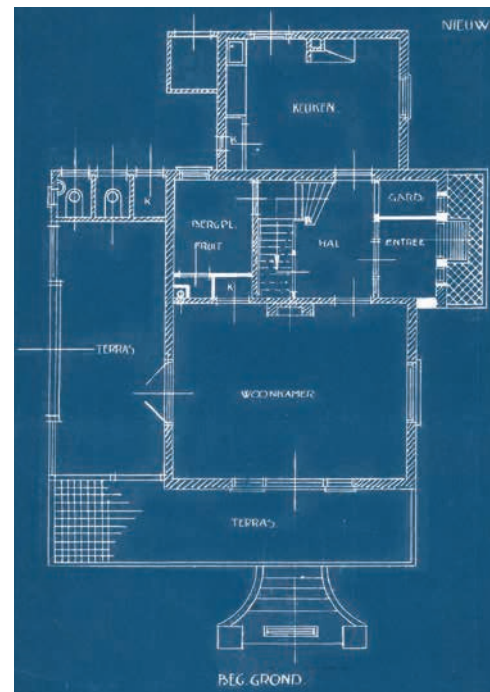

Karel (1851-1911) en Maria (1860-1942) Raymakers-Coppens

Ook Maria liet zich maatschappelijk niet onbetuigd. Naast de bijna vanzelfsprekende steun aan haar man, zette zij zich jarenlang in voor de St. Elisabethvereniging. Bij deze vereniging, voor ondersteuning van zieken en kraamvrouwen, bekleedde zij de functie van penningmeester en voorzitter. «

Twee ansichtkaarten van Mariahof gemaakt tussen 1905 en 1915. Wie de personen zijn op de bovenste ansicht is (nog) onbekend. (Foto's: particuliere collectie).

In 1917 werd Mariahof verbouwd. Dit is een deel van de blauwdruk van de verbouwing, gemaakt door architect Piet Buskens. (Collectie RHCE 2020-11-18_12-50-06).

Het pand dank haar karakter ook aan de parkachtige tuin die tegelijkertijd werd aangelegd. Het is een ontwerp van de tuinarchitect Otto Schulz (1868-1953). Deze werd geboren in Duitsland en studeerde aan de Koninklijke Tuinbouwschool in Potsdam. Al vóór 1900 vestigde hij zich in Nederland en werd een bekend tuinarchitect. Hij ontwierp diverse tuinen en parken door heel Nederland. De tuin bij de nieuwe paardenstallen op paleis Het Loo is bijvoorbeeld van zijn hand, maar ook de tuin van fabrikant Willem van Thiel in Helmond. Helaas is er van de oorspronkelijke parktuin rondom Mariahof weinig over. Al geeft de reusachtige plataan nog

wel een indruk hoe het ooit geweest moet zijn. Ook het huis staat er nog altijd, alhoewel het zijn authentieke karakter verloren heeft door de talloze verbouwingen.

Mariahof in andere handen

Karel Raymakers heeft niet lang kunnen genieten van zijn buitenverblijf, want op 12 september 1911 komt Karel te overlijden. De weduwe besluit daarop om Mariahof te verkopen. Johannes Sniijders jr. uit de Veestraat is de koper. Hij is de zoon van de gelijknamige fabrikant die al in 1913 gestorven is. Junior neemt het buitenverblijf in 1917 stevig onder handen. Waarschijnlijk met de bedoeling om er met zijn aanstaande vrouw te gaan wonen. Mariahof veranderd van buitenverblijf in een huis voor permanente bewoning. Hiervan is een mooie blauwdruk bewaard gebleven in Regionaal Historisch Archief. Ook de parktuin van Otto Schulz gaat 'op de schop'. Dit blijkt uit een advertentie van

HOUTVERKOOP.

Op de buitenplaats **MARIA-HOF**, Mierloosch hout, moeten voor uitdunning 90 GROOTE en KLEINERE Laan- en Sierboomen geveld en gerooid worden.

Inschrijving voor de geheele partij wordt ingewacht voor den 25en September 1917 bij den eigenaar **J. SNIJDER**, Veestraat, HELMOND.

Advertentie in de Zuidwillemsvaart van 13 september 1917. (www.delpher.nl)

1917 waarin Johannes Sniijders negentig grote en kleine laan- en sierbomen te koop aanbiedt. Daarna neemt het kersverse echtpaar hun intrek in Mariahof. De naam hoeft niet gewijzigd te worden, want zij heet Maria van der Schrieck. Het echtpaar blijft in Mierlo-Hout wonen tot Johannes besluit om in 1921 een perceel heide te kopen in Deurne. Hierop laat hij de markante villa 'het Hofke van Marijke' verrijzen.

Wanneer Johannes Sniijders zijn huis in Mierlo-Hout verkoopt is onbekend, maar al vóór de oorlog is Mariahof eigendom van de familie Du Pré. Zij runnen er tot ver na de oorlog een tuindersbedrijf. Over de oorlogsjaren gaat trouwens een gerucht de rondte op 't Hout. Tijdens de gevechten bij de spoorwegovergang in Mierlo-Hout op 22

september 1944, zou een Duitse scherpschutter zijn doodgeschoten. Hij had zich verschanst achter het grote ronde raam op de eerste verdieping van Mariahof.

Terugkijkend heeft Mariahof een boeiende en roerige geschiedenis achter zich. Dat zou je niet vermoeden, wanneer je tegenwoordig het rustig gelegen huis per trein passeert.

Bronnen/met dank aan:

- RHCe (Philippe Fentener Van Vlissingen)
- www.delpher.nl
- www.deurnewiki.nl
- www.raymakers.name
- www.bonas.nl/archiwijzer/architecten.php
- Mario Coolen
- Leon de Fost
- Giel van Hooff
- Willem Jan Raijmakers

Deze foto van 1937 is gemaakt vanuit de Luciakerk. Op de voorgrond, de Odulphusschool en daarachter het begroeide Mariahof. De stoomtrein rijdt zojuist voorbij. (Foto: Mario Coolen Sr.)

Klompemaking gebroeders Van Bree

Een nostalgische onderneming in Stiphout

door Hans Vogels

Menig dorp had vroeger een klompemaking. Tegenwoordig zijn er nog weinig ambachtslieden die het product vervaardigen. Toch wordt het houten schoeisel al sinds de zestiende eeuw, met name door landbouwers en arbeiders, als voetbescherming gedragen. In deze tijd is de productie beperkt tot maar enkele vakmensen, van wie de belangen worden behartigd door de Stichting Klompen Monument. De stichting wil het ambacht levend houden voor de toekomst, daarom wordt het op jaarmarkten en braderieën onder de aandacht van het publiek gebracht. In Stiphout werkten de gebroeders Tinus en Toon van Bree vijftig jaar lang als klompemakers. Het was in de tijd dat de klompemaking nog een betekenisvolle bedrijfstak was.

Hoe het schoeisel ontstond is moeilijk te zeggen. Mogelijk evolueerde het uit een soort sandaal met een houten zool die al werd gebruikt in de tijd van de Romeinen. Het dragen van klompen is nooit verdwenen. Al is de productie vaak handmatig en arbeidsintensief, de klompemaker heeft het bijltje er nog niet bij neergegoooid. De samenleving ziet het dragen van klompen als een oud gebruik dat beschermd moet worden. Klompen

Elzenhouten klomp uit 1280, die werd gevonden bij baggerwerkzaamheden in de buurt van Rotterdam. (Afbeelding internet)

vormen nog altijd een alternatief voor modern schoeisel. Ze zijn niet alleen folkloristisch, maar bovenal een erfgoed.

Klompemaker Tinus van Bree brengt met een paalmes de klomp in model. Het werktuig heeft een lengte van zeventig tot honderd centimeter. De ene zijde is voorzien van een greep, de andere is scharnierend aan de werkbank bevestigd. (Foto RHCE)

De productie van klompen op grote schaal zal echter nooit meer herleven. Dat wil niet zeggen dat er geen geïnteresseerden zijn die het ambacht willen leren, zeker als er propagandadoeleinden aan ten grondslag liggen.

Klompemakerijen waren overwegend op het platteland te vinden. Sommige landbouwers maakten in

de winter, als het werk op het land stil lag, hun eigen klompen. Vanaf de negentiende eeuw was er in menig dorp een klompemaker te vinden die leverde in eigen omgeving. Tijdens de oorlog werden ze gedragen wegens een schaarste aan schoenen, al werden ze ook gezien als een symptoom van armoede. Een gebarsten klomp werd nooit afgedankt, maar met een metaal-

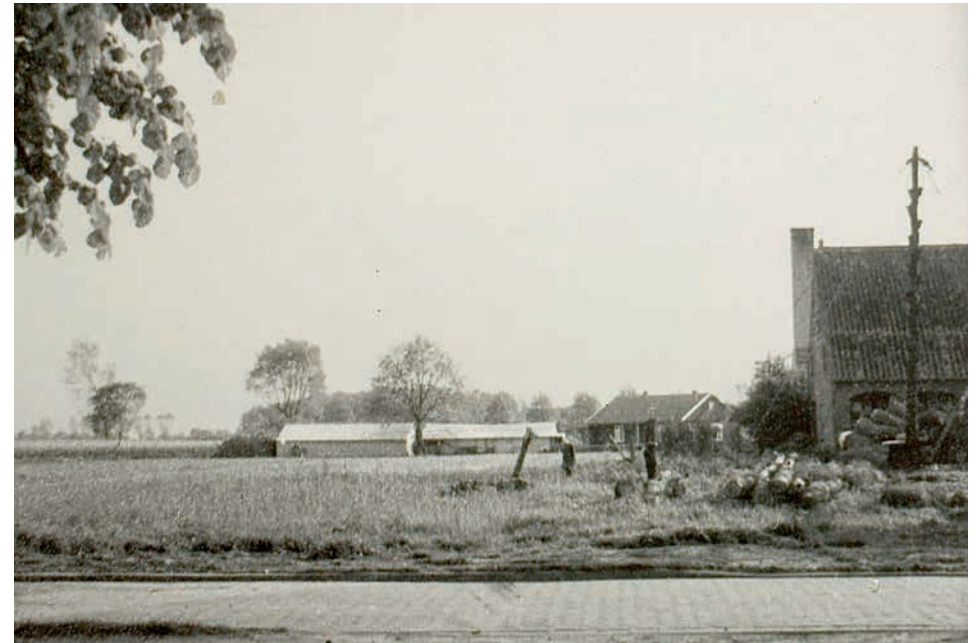
bandje opgelapt. Op werkdagen werden over het algemeen onbeschilderde klompen gedragen, maar op de dag des Heren droeg men versierde exemplaren om naar de kerk te gaan.

Klompen werden oorspronkelijk handmatig gemaakt. Boomstammen werden in moten gezaagd, die zo lang moesten zijn als de maat van de klomp. Die moten werden, als taartpunten, in zogeheten bollen gekloofd, iedere bol werd één klomp. Met een bijl werden ze gemodelleerd en daarna verfijnt met een paalmes. Het snijwerktuig heeft een lengte van circa zeventig centimeter, is aan de ene zijde voorzien van een greep, de andere is scharnierend aan een werkbank bevestigd. De klompen werden daarna uitgehoud. De anatomie van de

voet was cruciaal, klompen moeten immers comfortabel zitten. Omdat het hout teveel vocht bevatte, werd het product enige tijd te drogen gelegd. Daarna werd het beschilderd of opgesierd met snijwerk.

Klompemakerij van Bree

Vanaf 1935 exploiteerden de gebroeders Tinus en Toon van Bree, op de hoek van de Gasthuisstraat en de Venstraat in Stiphout, een klompemakerij. De gemeente Stiphout had de vennoten admittie verleend voor het in werking stellen van een elektrische machinale klompfabriek. De onderneming werd ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Oostelijk Noord-Brabant. Je voelt op je klompen aan dat door de hoeveelheid wilgen- en

De Gasthuisstraat gezien in de richting van de Steenovenweg met rechts de klompemakerij. Op deze plaats is later een tapijthall gekomen. Op de open plek, links van de klompemakerij werd een winkel met een magazijn gebouwd. (Foto RHCE)

'kannidassenbeum', en de lier waarmee die werden opgetild, de locatie van de nering in het oog springend was.

De gebroeders lieten twee huizen bouwen aan de Gasthuisstraat die in de volksmond 't Heitje wordt genoemd.

De straat was in die tijd een karrenspoor met evenwijdig een sintelpad. Achter die huizen verrees de klompenmakerij met een zelfgebouwde drooginrichting, waarvan de schoorsteen nog steeds als een gedenkteken boven de huidige bebouwing uitsteekt.

Het vooraanzicht van de werkplaats die in 1935 werd gebouwd. Kleinzoon Manfred staat als een mogelijk toekomstig klompenmakertje op de voorraad boomstammen. (Foto: familie-archief Van Bree)

Een oud kratje Bavaria doet nog uitstekend dienst als gereedschaphist. (Foto: Marinus van den Elsen)

Tinus had het ambacht geleerd bij de Mierlose klompenfabrieken Wil-Jan van Vlerken en Naris van der Vleuten, waar het product handmatig werd gemaakt. Het was een goed idee en een uitstekende tijd om een klompenfabriek te beginnen, temeer omdat de 'blèuk' niet alleen door arbeiders en landbouwers, maar ook door de jeugd werden gedragen. Er was een grote vraag naar klompen, met name bij zuivelbedrijven was het schoeisel zeer in trek. De fabriek floreerde. Stiphoutenaar Jan Bloks was de eerste employé, maar binnen afzienbare tijd hadden de gebroeders twintig werknemers in dienst.

Het ruwe materiaal, casu quo de boomstammen, werden aangeleverd door Gerard Kuipers. Gerard woonde in het bekende witte huis aan de bosrand op de Tivoli en was houthakker van beroep. De houtvoorraad was groot in het dorp. Daarbij kwam dat Tinus goed bevriend was met burgemeester Hendrik van der Weiden. Dit kwam in ieder geval van pas bij de aanvraag van kapvergunningen. Af en toe was er een teveel aan hout. Tijdens de oorlog was dat een probleem omdat het materiaal op de bon was. De overvloed werd gecamoufleerd en heimelijk in een schuur van buurman Van Stipdonk opgeslagen. Veel Stiphoutse boomstammen werden tot klompen verwerkt, met name die aan de Venstraat en de Tivoli stonden. Ook de bomen aan de Gasthuisstraat kwamen bij de klompenmaker terecht en werden tot schoeisel getransformeerd. Het product werd niet alleen in het binnenland verkocht, maar vond zijn weg naar diverse landen in de wereld. Duitsland was een grote afzetmarkt.

De productie vond deels in de buitenlucht plaats. Op het terrein waren, reikend tot in de werkplaats, spoorstaven aangelegd waarover een afkortmachine naar buiten werd gereden. Met behulp van de lier werden de zware stammen op de zaagbank getild en in moten gezaagd. Overlast voor de buurt? Geluidsnormen waren er nauwelijks. Er stonden ook maar enkele huizen in de omgeving. De mensen waren toleranter dan vandaag en het geluid hoorde welbeschouwd bij de leefomgeving.

De moten kregen vorm in de werkplaats. Daar werden ze in wigvormige parten verdeeld en op een richtmachine tot zogeheten klompenbroodjes gefreesd. De machines sneden moeiteloos door het populieren- en wilgenhout. Houtsnippers vlogen in de rondte terwijl de geur van hout zich door de werkplaats verspreidde. Dan volgde de kopieermachine. Hiermee kreeg de buitenzijde vorm door die van een mal te kopiëren. Als laatste bewerking werden ze uitgehold. Ook hiervoor werd een mal gebruikt. Zo kregen de klompen hun pasvorm. Als een andere maat moest worden gemaakt, was het personeel lange tijd bezig met het ombouwen van de machines. Nauwgezet moest de lengte, de breedte en de dikte van de zool opnieuw worden ingesteld.

Het product ging daarna enige weken de droogkamer in. Dan werd het van oneffenheden ontdaan en geschuurd. Dat gebeurde handmatig, maar ook die bewerking werd door een machine overgenomen. Alleen de voor- en achterkant werden nog handmatig glad gemaakt. Een deel van de productie werd van versierselen voorzien. Gele klompen met

een rood/zwart motief werden het meest verkocht, anderen kregen gekleurde motieven. Globaal werden er veertig paar klompen per uur geproduceerd.

Beitel voor in de freesmachine.

Handgemaakt gereedschap.
(Foto's: Marinus van den Elsen)

De passie voor het ambacht en de liefde voor het product spatte er vanaf. De gebroeders gooiden er bepaald niet met hun klompen naar. Ze hielden constant een toezien oog en controleerden hoe de geoliede machines velerlei soorten klompen produceerden. Zoals de geheel van hout zijnde hoge- of kapklomp die doorliep tot boven de wreef van de voet, of de lage- of tripkomp met een leren bandje. In Friesland werd de tripkomp door zowel mannen als vrouwen gedragen, in Zuid Nederland enkel door vrouwen. Het schoeisel werd voor elke gelegenheid gemaakt, zelfs bruidsklompen.

Als laatste bewerking werden de klompenbroodjes op een freesmachine, met een snel ronddraaiende beitel, uitgehold. (Foto: familiearchief Van Bree)

Tinus was niet alleen een bekwame vakman maar ook een getalenteerde decorateur. Alle klompen beschilderde hij zelf. Het was voor hem een artistiek en vooral rustgevend karwei voor de avonden en in de weekenden. Dan kon hij zich terugtrekken in zijn werkruimte en zich volledig op de decoraties focussen. De enige die hem daarbij secondeerde was dochter Dinie, die de klompen eerst spiegelglad schuurde. De decoraties verschilden per geografisch gebied en waren kenmerkend voor de streek waarin ze werden gedragen.

Hij was voor alles menslievend en sociaal. Communicatie vergroot de leefbaarheid, moet hij gedacht hebben. Om de eendracht in de buurt te bevorderen, ontmoetten de buurtgenoten elkaar regelmatig op het terrein van de klompenfabriek. De boomstammen fungeerden als een soort hangplek voor ouderen. Het was een uitgeknipte locatie om, zoals Brabanders dat plachten te doen,

even gezellig samen te zijn en bij te kletsen.

Voor de Zusters van Liefde, die welhaast zijn naaste burens waren, was hij een vertrouwensman op wie zij stevast konden rekenen. Bij ziekte of disfunctioneren van een van de kloosterlingen, werd Tinus gewaarschuwd. Hij was het die er voor zorgde dat er

snel medische zorg ter plekke kwam. Bij een overlijden baarde hij het stoffelijke overschot mee op, al wordt dit over het algemeen door verwanten of de uitvaartverzorger gedaan.

Sluiting klompenmakerij

In de jaren vijftig ontstond een kentering. Schoenen kwamen meer en meer in de mode en de omzet van klompen daalde gestaag. Toon, broer en medefirmant, was overleden. De omzet daalde en het personeel vloeide beetje bij beetje af. Tinus had intussen zijn vijftigjarig jubileum als klompenmaker gevierd en de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Het betekende het einde van de klompenfabriek. Neef Wim maakte in een belendend pand nog wel klompen, maar dit

Diverse paalmessen en halffabrikaten van klompen. (Foto: Marinus van den Elsen)

was slechts van korte duur. Het bedrijfspand was enkel nog een herinnering aan een glorieus verleden. Tinus kon echter geen afstand doen van zijn droom die hij ooit verwezenlijkt had. Dagelijks maakte hij een rondgang door de stille werkplaats. Hij keek rond, poetste of veegde wat. Zo bleef hij bij zijn klompenmakerij betrokken. Om die affiniteit niet te verliezen maakte hij af en toe nog wel eens handmatig een paar klompen.

Tinus van Bree overleed in 1973 op 81-jarige leeftijd. De klompenfabriek was tot dan intact gebleven, de machinerieën werden pas na zijn dood verkocht. Zijn

kinderen, Piet en Dinie, waren zijn enige erfgenamen. Bij de boedelverdeling erfde Dinie de klompenmakerij. Er meldde zich iemand die de ruimte enige tijd huurde voor de opslag van vloerbedekking. Dat bracht Dinie en haar man Ties van Moorsel op het idee om een tapijthandel te beginnen. Naast de oude klompenmakerij werd een winkelruimte gebouwd die nog altijd als zodanig in gebruik is. En in de achtertuin staat als een permanente herinnering, de grafsteen van Tinus en zijn vrouw Martina Manders. «

Met dank aan Dinie van Moorsel, dochter van Tinus van Bree.

Tinus van Bree viert zijn vijftigjarig jubileum als klompenmaker, waarvan vele jaren als zelfstandig ondernemer. (Foto: familiearchief Van Bree)

Begunstigers

van de Heemkundingkring Helmond

BROECKX MAKELAARS

COENEN EN CO

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGO HUIS MET DE LUTS

ISERO HELMOND

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS

PEDICURE WILMA KUIJPERS - PARAMEDISCH CENTRUM-WEST

RABOBANK

DE RIJK VAN DE WESTERLO ADVOCATEN

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN BELASTINGADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

VERHAGEN & CO SCHILDERWERKEN EINDHOVEN EN HELMOND

WIJNHUIS HELMOND

